

Hər hansı bir şəxsiyyətlə və ya kiminsə yaradıcılığı ilə ilk tanışlıq çox vaxt ömrü böyü deyilməyən, münasibətlərin, görüşlərin isti-soyuqluğuna, intervallarına baxmayaraq, sonda gələcəyin nəticədən o qədər də seçilməyən bir təəssürat doğurur.

Görkəmli şairimiz, Dövlət mükafatı laureatı, köhnə dostum Fikrət Sadiqla tanışlığımız bu baxımdan görkəmli ola bilər. Biz indiki Bakı Dövlət Universitetinə girəndə Fikrət bəyin yəqin ki, 34-35 yaşları olardı. Elə o vaxt saçlarına dən düşsə də, biz onu taytışımız sandıq. O, bizim hamımızdan daha gənc, oyanıq, fikirli, zarafatçı, son dərəcə səmimi bir adam idi.

İlginc olanı budur ki, "uşaq" xasiyyətləri Fikrətin şeirləri elə o vaxt da özündən çox qocca və müdrik görünürdü, elə indi də elədir.

Fikrət Sadiqın o vaxt "İşıq şeirləri" məşhur idi. İşıq xətti kimi gərilən misralarından doğrudan da fasiləsiz bir ürək, ilham, istedad işığı axan şeirlərindən ibarət kitabını buraxmışdı. Bu onun ilk kitabı olsa da, sanki əlli illik bir yaradıcılıq axtarışının sonucunu idi. İlk kitabı Fikrəti təcrübəli bir şair kimi tanıtmışdı və həmin kitabı bir-iki dəfə və raqlayəndən sonra şeirlərin çoxu həmişəlik yaddaşıma köçdü:

*Sizin yanınıza qoşa gələrdik,
Nələr danışardıq, burda biz, nələr.
Baxışbı susardıq, deyib-gülərdik,
Ey qızıl lalələr, qızıl lalələr!..*

*Bu əziz yerləri unuttu o qız,
Kim bilir, bəlkə də qayıtdı gələr.
O gəlmir... Siz niyə qızarırsınız
Ey qızıl lalələr, qızıl lalələr?!*

Bu səkkiz misrada deyim tərzini, dilin gözəlliyi bir yana, həm də o qədər zərif, aydın, təsirli bir sevgi tarixçəsi, təbii insan duyğularının elə qəribə bir qarışdırılması var ki, təhlili səhifələrlə yer tutar. Kağızda doğulub, kağızda qalan şeirlərdən fərqli olaraq bu şeir o vaxtdan bəri dillər əzbəridir və neçə illərdir ki, lalələrin od vurduğu düzəldən, dağ yamaclarından keçəndə təbiətə bu misralarla müraciət edir, gəncliyin uzaq həsrətlərini bu misralarla yelpikləyirəm... Eyni sözləri "Buna hicran deyirsən", "Məhəmməd Hadiyə", "Cığır" və s. şeirləri haqqında da demək olar. Çünki sonralar neçə-neçə kitabı çıxsın da, Fikrət Sadiqın danışanda yadıma əvvəlcə həmin şeirlərin mis kimi cingiltili, daim gərginlik altında olan, canlı misraları düşür...

Fikrət Sadiqın hər yeni kitabı, yeni şeir silsiləsi mənim üçün sevincdir, gənclik illərinin şirin xatirələrinə qayıdır. Hər dəfə də onun yeni şeirlərini oxuyanda ürəyimdən fikrimi yazmaq, təəssüratımı bölüşmək istəyi keçir...

1991-ci ildə nəşr olunmuş "Seçilmiş əsərləri"ndən sonra uzun müddət Fikrət Sadiqın kitabı çıxmıdı. Şerə də, kitabı da münasibət dəyişmişdi. Amma 1997-ci ildə nəşr olunan "İşlə ev arasında" adlı yeni kitabı göstərdi ki, bu illərin poeziya üçün uyarlı olmayan mühiti Fikrət Sadiqın ilhamını quruda bilməyib, əksinə, o, əvvəlkindən daha ardıcıl, daha səmərəli yazıb, sevinci faciələrlə qarışmış bu çətin dövrün heç bir olayı, durumu, duyğusu ondan yan keçməyib.

Son bir ildə isə şair qəzetlərdə bu kitabın poetik ovqatını davam etdirməklə yanaşı, hər dəfə yeni axtarışları ilə heyret doğuran bir sıra şeir silsiləsi çap etdirmişdir. Yəni həmin kitabdan sonra Fikrət bəyin az qala bir kitab həcmində olan yeni dəyərli şeirlərini oxumuşam...

Fikrət Sadiq, doğrudan da, yazmamaq olmayanda yazan şairdir. Bu baxımdan "İşlə ev arasında" kitabındakı şeirlərdə mövzular çox çeşidli, dəyişik olsa da, amma onların hamısı bir şeir kimi, bir silsilə və ya

böyük əsərin parçaları, poema kimi oxunurlar. Kitab tamamlandıqdan sonra Xəlil Rza Ulutürkün 18 il bundan qabaq - 1981-ci ildə yazılmış satirlərindəki böyük həqiqəti bir daha dərk edir və onun fikirlərinə qoşulursan: "Fəxr etdim ki, Azərbaycan torpağının min illər boyu yetirdiyi şairlər sırasında Fikrət Sadiq adlı bir şair də var. Mərd, mətin, cəsur, vüqarlı bir şair. Bu kövrək, bu həzin, bu cəsur, müstəqil bir şair

Sabir RÜSTƏMXANLI

**Görkəmli
şairimiz
Fikrət
Sadiqın
sağlığında
yazılmış bu
məqaləni
onun işıqlı
ruhuna
bağışlayıram**

İşıq və xeyirxahlıq şairi

rin yalnız özünün kəşf etdiyi müstəqil bir dünyası var. Mən Fikrət Sadiqın poeziya qüdrətinə iman gətirdim". Bu satirlər böyük Xəlil Rza tərəfindən və 18 il öncə deyilib. Bu on səkkiz ildə isə Fikrət Sadiq dayanmayıb, bir az da inkişaf edib, bir az da böyüyüb.

Onun indiki poetik ovqatını və son illər şeirlərinin dəyərini göstərmək baxımından "Etiraf" şerini də yada salmaq istərdim:

*Soruşma gəl: nədir, qoca,
Bu nə vaxtın yazmağıdır,
Qazanın dihidir bunlar
Sözlərimin qazmağıdır!*

"İşlə ev arasında", doğrudan da, Fikrət Sadiqın poeziyasının qazmağıdır. "Bu kitabı son sözümlə bil" - deyən şair, görünür, həm nəşr çətinliyini, həm şerə münasibətin soyuqluğunu, həm də ki, öz ömrünü nəzərdə tutur. "Sonuncu şeir" ovqatı şairlərə doğma haldır və hətta Fikrət Sadiq bu barədə ayrıca, gözəl bir gəraylı da yazıb. Amma bu "Son şeir" 1992-ci ildə yazılıb və şükür ki, "son" olmayıb və haqqında danışdığımız kitab da, bir sıra qəzet silsilələri də "son"dan-sonra yaranıb. Amma baxın, şair sonu necə görür?!

*Döyüşdə ölmədim, deyəm,
Bayrağı örtün üstümə.
Üstündə son misram donmuş
Varağı örtün üstümə.*

Bu gözəl şeir, bu poetik "vəsiyyə" dünyaya ilə vidanın qaçılmaz qüssəsindən doğulsa da, bir ömrün, ümidləri qırılmış bir nəslin həyat tarixçəsidir.

Bununla belə, bu ümitsizlikdə bir ümid, bu "son"da bir sonsuzluq var, çünki öz misrasını yaşadan varaqla, Vətənin qara torpağıyla, Günəşin saçağıyla örtülmək əbədiyyət axınına qoşulmaqdır, əslində, bu "son" yenə Vətənə, onun təbiətinə, dağına, dərəsinə qayıdır:

*Göylər mənə zalım olsun,
Tələ mənə zəmin olsun,
Bir dərə məzarım olsun,
Bir dağı örtün üstümə!*

Kitabın bölmələrindən birində bu cür gözəl gəraylılar toplanıb.

Fikrət Sadiq Şirvanda doğulub, Şirvanı da, onun şeir ənənələrini də kifayət qədər bilir. Amma şair Şirvanın klassik şeir məktəbindən daha çox aşiq şerinə, Qurbanilər, Ələsgərlər məktəbinə, digər tərəfdən sərbəst şeir ənənələrinə, Rəsul Rzaya bağlıdır. Bu iki yol ikisi də ona doğmadır və hər ikisində Fikrət arxayın, güclü görünür.

Gəraylı və qoşma indi yenidən dəbdədir; ən çoxdan unudulanlar, ən yeni olan kimi təzədən meydana çıxır, Yunis İmrələrin kökünü və ruhunu bilməyən adamlar, irfanın, sufiliyin, ilahi eşqin yalnız adı eşidən və bu barədə bilikləri on-on beş ümumi anlayışdan o tərəfə getməyən bəzi müəlliflər bu köhnə anlayışların kölgəsində yeni ədəbiyyat yaradıcılığı iddiası və aldansa ilə özlərini aldadırlar.

Əslində, şerimizin gəraylı xətti heç vaxt qırılmayıb. Sadəcə, təsvir vasitələri dəyişilib. Yunis İmrə, Bührənəddin, Xətai qoşma və gəraylılarının obrazlar və rəmlər sistemlərinin bağlı olduğu bütöv tərbiyə və inam sistemi dağılıb. O vaxt Allaha inanıb, onun zərrəsi olmağın şərtlərini duyub Allaha doğru yol gedirdilər, ölümə başqa bir həyatın başlanğıcı kimi baxırdılar və ilahi eşqin nuruna bürünmüş halal bir ömürlə bu haqqı qazanırdılar. İndi Allaha inanmadan, onun yox, şeytanın zərrəsi kimi ömür sürərək, ölümlü və vəhdətli dərk etmədən nəyə və kimə doğru yol getdiklərini, nəyə və kimə yalvardıqlarını bilmədən dua edirlər. Burda yalnız bir neçə nəfər istisna olunur, o cümlədən Fikrət Sadiq. Fikrət Sadiqın gəraylıları bu günün düşüncəsindən, bu günün ağırlıqlarından biçilib, forma ənənəvi, "arxaik" olsa da, ruh arxaik deyil, çalınan saz olsa da, çalan "Uvertürə", "Milli marş" çalır və ya şəhid məzarı üstündə ağı deyir. Bu forma çağdaş dünyanın rənglərinə boya bəzəyən və bu dünyanın heç bir dərəcəsinə darlıq eləmir.

İşıq və xeyirxahlıq şairi

Əvvəli 3-cü sahifədə

*Çeçen yasında yalıt gedir,
Dərdi tapdalayır, nədir?!
Onsuz da mərd əllərdədir
Cövhər bayrağı deyirəm.*

Bu gəraylılarda Xəyyam dövrünün ruhu və düşüncə tərzii ilə ("Daha mənə əlac yoxdur, bir ota əlac bil məni" və ya "pis zamanda gəlib getdik, dünya evi təmir imiş") bu günün Milli azadlıq hərəkatının sevinci vəhdət yaradır ("Olan oldu, ta qulaq as! Qiyamətə qalmaz qisas, Bir gün azad olar Qafqaz, Mən olacağı deyirəm").

Klassik xalq şerinin müdrik ənənələri sərbəstdə vəznədə "sərbəst", nikbin həmişəcavan olan müəllifi yüz ilin ağsaqqalına çevirir və nəticədə, "göylü" əslinə qayıtmaq fikri kimi, türk şerinin əbədi, əzəli mövzusu onu da qanadına alır.

*Göydən yerə baxılsa, mən
Kövrək samanca deyiləm.
Gümanın ağ halasıyam,
Hətta gümanca deyiləm.*

*...Bir kimsəm yox, çata dada,
Yerdə hamı - yerli adam.
Mən qəribəm bu dünyada,
Mən bu zamanca deyiləm.*

Ümumiyyətlə, insan və zaman münasibətləri Fikrət Sadiqın tez-tez müraciət etdiyi mövzularındandır ("Zaman-hakim saatına təəssüflə baxıb dedi: - Son sözünü söylə, yetər "Qalx ayağa, vaxtdı", - dedi" və ya "Quş belində uçur zaman", "Zəmanədən küsən şerim", "Onsuz da hər gün, hər saat, mən ölüürəm sakit, rahat", "Bu yorğun Payız qocanın qayıtmış Baharı sənəni!", "İndən belə əvvəlki tək, fırlanacaq çərxi-fələk" və s.). Onun gəraylılarında zaman sərhədləri şərtidir, çünki şeirlərdə bir ömrün ağrı-acısı, itki və təəssüfləri ("Bir az çox sevinəndə zülm girir araya. İşim nəhs gəlir, nəhsəm, Çayıb bütöv söz desəm, Bütövləşmək istəsəm, Bölüm girir araya") ilə yanaşı zamanın, məkanın kainat ölçüləri də var ("Göydə sönmüş günəşlər var, Yerə həsrət ilə baxar", "Tari-xə deyir sözünü, günə demir, aya demir") və şair ruhu həmişə bu iki ölçü arasında - ölümlə-ölümsüzlük, insani sonla ilahi sonsuzluq arasında çırpınımadır. Bu təzad, narahatlıq onun şeirlərində həm dil, həm obrazlar sistemi baxımından yeni, bənzərsiz ifadəsini tapır.

Kitabın digər altı bölməsinin hər birində Fikrət Sadiq istedadının başqa bir cəhəti qabarıq. "Çevrə" bölməsində şairin vətəndaşlıq ruhunun böyüklüyü, zahirən poetikadan uzaq görünən mövzuların necə yüksək bir sənətkarlıqla "poetikleşməsi" diqqəti cəlb edir:

*Oğlu ölən bir il ağlar...
Yüz il ağlar,
Mün il ağlar
Yurd itirən*

- misraları həmin bölmənin leytmotivi sayıla bilər. "İstiqlal bayrağı", "Sağ əlin başımıza, Almaniya", "Bircə bu qalmışdı", "Şəhidlər xiyabanında" və başqa şeirlər şair ürayinin gecəgündüz bu dünyanın, Azərbaycanın dərdlərinə kökləndiyini göstərir. Amma burası var ki, Fikrət Sadiq dərdlərin poeziyasına varmayınca, hansı siyasi-ictimai olay olur-olsun, onun mayasındakı poeziyanı sözə çevirməyin yolunu bulmayınca yazmır. Buna görə bu bölmə həm günümüzün əksidir, həm də yüksək poeziya nümunələridir. Təəssüf ki, bir qəzet məqaləsi gəniş təhlilə imkan vermir.

Fikrət Sadiqın sözü iti və kəsərlidir. Məclislərdə, yolda-izdə elədiyi zarafatlar bəlkə də ən saf poeziyadır. Bu kitabda da bədahətən deyilən həmin zarafat və atmacaların bir hissəsi "Yenə kəsə sözlər, yeni kəsə sözlər" bölməsində toplanıb.

*Dedilər ki, bütləri qırın!
Demədilər ki, lütləri qırın!*

Və ya:

*Əyrini divara dirədilər,
Güllələdilər,
Güllələr əyri getdi.
Düz-divara dirədilər
Güllələdilər
Güllələr düz getdi*

- kimi nümunələr. Fəlsəfi-estetik dəyəri ilə yanaşı, həm də bu günün havasını yaşadır, ruhumuzun şəklidir. Həmin bölmədə elə şeirlər də var ki, Fikrət Sadiqın sənətə münasibətinin meyarı sayıla bilər.

*Bir damcı şəhdən şair olarmı,
Bir gilə göz yaşdırsa, onda necə?
Günəşin bir telindən şair olarmı,
Bir yarpağı yaşadırsa, onda necə?
Sahildəki qumdan şair olarmı,
Ovulmuş qaya daşdırsa, onda necə?
Çeçələ barmaqdan şair olarmı,
Beş barmağın qardaşdırsa, onda necə?*

Doğrudan da, sadəcə şəh, sadəcə günəş teli, sadəcə sahil qumu və ya çeçələ barmaq naturadır, poeziya şəhin göz yaşına bənzəməsindən, günəş telinin yarpaqları yaşatmasından, qaya daşlarını ovan talelərdən və ya faciələrdən, beş qardaşın qardaşı olan kiçik barmaqların böyük ümidləri və açılmamış güclərindən başlanır və Fikrət Sadiqı fərqləndirən də budur ki, o həmişə "şair olarmı", naturanın, ilk görünən arxasındakı həqiqəti axtarır.

Bu cür sərrast, qısa şeirlər digər bölmələrdə də var. "Bakı-Bağdad-İstanbul" silsiləsində oxuyuruq:

*Harda türk var,
Orda neft var.
Harda neft var,
Orda hələ var.
Nefti olan ölkələrin
Hamısında Kərbəla var.*

Bu silsilədə tariximiz, faciələrimiz, ayrılıqlarımızın ifadəsi olan, türklük, vətəndaşlıq ruhundan yoğrulmuş, yıqcam, amma mərmər cilalı, sərrast şeirlər var: "Abidə", "Körkük-Şirvan", "Salam Bəynəlməhreyn", "Atalar sözü", "Bayatı", "İstanbul quş baxışıyla" və s.

Yaşadığımız günlərin siyasi adı "keçid" olsa da, poetik adını Fikrət Sadiq tapıb: "Addamac".

*Bu günlərə nəçin keçid deyirlər,
Keçid deyil, addamacdır, addamac.*

*... Qalib millət bu keçiddə nəalac,
Başdan-başa fəlakətdi addamac.
Addamacda neçə-neçə adam ac,
Neçəsinə taxt-tacda addamac.*

Düzünə qalsa, "İşlə ev arasında" kitabının bütün ruhu - addamac ruhudur. Yer kürəsini tramvay kimi, qatar kimi minib Günəşin başına dolanan və ömrünü "yol pulu" - verən insanların həyatı da addamacdır. Gəlişlə gediz arasında, minildən-minillə addamac, imreyadan-müstəqil dövlətə addamac, gənclikdən qocalığa addamac, ömürdən-ölümə addamac... Kitabda bu qatların, paralel yolların ağırları, təzadları, ümidləri və ümitsizlikləri öz poetik əksini tapıb.

"Vətənin əl boyda daşı" bölməsindəki "Payız düşüncələri, lirik miniatürələr poeması" adlansa da, zaman, ömür, tale, dünya haqqında düşüncələrin fəlsəfi-poetik yetkinliyinə görə müəllifin ən yaxşı əsərlərindən biridir.

Fikrət Sadiq Vətən daşının, böyük xalq ruhunun qoruyucusu, bu ruhu saf və gözəl poetik rənglərlə zənginləşdirən qüdrətli şairimiz Sabir və Hadi poeziyasındakı bədii-ictimai siqləti davam etdirən əsl söz ustasıdır.